

MAREK TYLKOWSKI

GU HONGMING

PREKURSOREM IDEI FUZJI CYWILIZACJI

辜鴻銘

KONFUCJANIZM JAKO RATUNEK DLA ZACHODU I ŚWIATA

SEDNO
Wydawnictwo
Akademickie

UNIWERSYTET
 SWPS

**GU
HONGMING**
PREKURSOREM IDEI FUZJI CYWILIZACJI

MAREK TYLKOWSKI

GU HONGMING

PREKURSOREM IDEI FUZZI CYWILIZACJI

辜鴻銘

KONFUCJANIZM JAKO RATUNEK DLA ZACHODU I ŚWIATA

Wydawca
Andrzej Chrzanowski

Recenzent
Dr hab. Józef Pawłowski, prof. Uniwersytetu Warszawskiego

Redakcja językowa i korekty
Agata Gogołkiewicz

Redakcja techniczna
Danuta Przymanowska-Boniuk

Projekt okładki, stron tytułowych i opracowanie typograficzne
Wojciech Stukonis

Publikacja jest wspólną inicjatywą wydawniczą SWPS Uniwersytetu
Humanistycznospołecznego oraz Wydawnictwa Akademickiego SEDNO

Copyright © by Marek Tylkowski
Copyright © by Wydawnictwo Akademickie SEDNO Spółka z o.o.
Copyright © by SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny
Warszawa 2021

Nr DOI 10.26343/9788379630301

Wszelkie prawa zastrzeżone
Kopiowanie, przedrukowywanie i rozpowszechnianie w całości lub
we fragmentach jakkolwiek techniką bez pisemnej zgody wydawcy zabronione

ISBN 978-83-7963-030-1
ISBN 978-83-7963-031-8 (e-book)

Wydawnictwo Akademickie SEDNO Spółka z o.o.
00-696 Warszawa
ul. J. Pankiewicza 3
www.wydawnictwosedno.pl
info@wydawnictwosedno.pl

KSIAŻKĘ NINIEJSZĄ DEDYKUJĘ
PAMIĘCI PROFESORA KRZYSZTOFA GAWLIKOWSKIEGO
— MOJEGO MISTRZA I NAUCZYCIELA

Spis treści

Wstęp	9
1. Życie i twórczość Gu Hongminga	15
1.1. Pochodzenie i wczesny okres życia	15
1.2. W służbie gubernatora generalnego Zhidonga	23
1.3. Działalność w ostatnich latach panowania dynastii Qing	34
1.4. Poszukiwanie nowych rozwiązań po obaleniu cesarstwa i podczas I wojny światowej	44
1.5. Krytyka realiów powojennych	49
1.6. Działalność w Japonii	58
1.7. Śmierć i chińskie pożegnania	66
2. Poglądy Gu Hongminga na tle rozwoju myśli chińskiej w drugiej połowie XIX i w pierwszej połowie XX wieku	68
2.1. Zmieniający się stosunek Chin do cywilizacji Zachodu (od wojen opiumowych do końca I wojny światowej)	68
2.2. Dyskusje nad poglądami Gu Hongminga i wartością tradycji rodzimej podczas I wojny światowej	85
2.3. Poglądy czołowych myślicieli chińskich na cywilizację zachodnią w okresie powojennym	106

3. Gu Hongming jako prekursor idei fuzji cywilizacji	133
3.1. Idea fuzji cywilizacji w myśli Gu Hongminga	133
3.2. Fuzja cywilizacji w koncepcjach Liang Shuminga (1893–1988)	158
3.3. Porównanie poglądów Gu Hongminga i Liang Shuminga na relacje między cywilizacją chińską a zachodnią	174
3.4. Współczesne koncepcje chińskie dotyczące zderzenia cywilizacji oraz fuzji cywilizacji	177
3.5. Współczesne koncepcje chińskie dotyczące zderzenia cywilizacji oraz fuzji cywilizacji a poglądy Gu Hongminga	182
4. Recepcja poglądów Gu Hongminga we współczesnej myśli chińskiej	184
4.1. Zmieniający się stosunek Chińczyków do cywilizacji zachodniej (od zakończenia II wojny światowej do drugiej dekady XX wieku)	184
4.2. Yang Xiaosi: Chińska filozofia ratunkiem dla Zachodu	198
4.3. Yang Xiaosi a Gu Hongming	227
4.4. Jiang Qing: Odnowa konfucjanizmu politycznego	229
4.5. Jiang Qing a Gu Hongming	250
5. Konkluzje	252
Przypisy	260
Bibliografia	307
Indeks osób	318

Wstęp

Od czasu zakończenia zimnej wojny zagadnienie relacji między cywilizacjami staje się coraz ważniejsze. Po zwycięstwie Stanów Zjednoczonych nad Związkiem Radzieckim na Zachodzie coraz większą popularność zaczęły zyskiwać poglądy głoszące uniwersalną wartość zachodniego modelu nowoczesności. Zostały one zebrane i doprecyzowane przez Francisca Fukuyamę. W książce *The End of History and The Last Man*¹ twierdził on, że ustrój liberalno-demokratyczny w krajach zachodnich lepiej odpowiada obiektywnym potrzebom natury ludzkiej niż inne ustroje. Dlatego jego upowszechnienie się na całym świecie jest tylko kwestią czasu. Powyższa teoria została zakwestionowana przez Samuela Huntingtona. W artykule *The Clash of Civilizations* z 1993 roku, a następnie w książce pod tym samym tytułem wydanej w 1996 roku, Huntington pisał, że na świecie faktycznie istnieją i będą istnieć różne cywilizacje, a różnice pomiędzy nimi dotyczą wartości fundamentalnych dla porządku społeczno-politycznego i mogą się stać przyczyną konfliktów. Konflikty te, jego zdaniem, staną się szczególnie prawdopodobne, jeśli cywilizacja zachodnia będzie próbowała nadal narzucać swoje wartości innym cywilizacjom. Wówczas, jak przewidywał, może nastąpić tak zwane zderzenie cywilizacji, czyli konflikt międzynarodowy o podłożu kulturowym. Jednakże nie sądził, że wystąpienie owego „zderzenia” jest nieuniknione.

Teza Huntingtona o możliwym konflikcie pomiędzy cywilizacjami spotkała się z ostrą krytyką, zwłaszcza w krajach niezachodnich. Kwestionowano przede wszystkim utrzymywany przez niego pogląd, że konflikt

międzycywilizacyjny jest wydarzeniem prawdopodobnym. W Chinach w ramach polemiki z jego tezami wydano w 1996 roku broszurę *Civilizations: Clash or Fusion?* Odzwierciedlała ona opinie dość rozpowszechnione w Chińskiej Republice Ludowej w tamtejszych kręgach intelektualnych. Wyrażone w niej poglądy współczesnych chińskich uczonych wskazywały, że to raczej fuzja między cywilizacjami jest bardziej prawdopodobna niż konflikt pomiędzy nimi. Ponadto z wypowiedzi przytoczonych w powyższej publikacji wynikało, że w ramach tej fuzji cywilizacja chińska może wnieść przede wszystkim idee i wzorce konfucjańskie. Zachód natomiast, jeśli je przyjmie, będzie mógł dzięki temu uporać się z obecnymi w jego własnej cywilizacji problemami strukturalnymi.

Chociaż pojęcie „fuzja cywilizacji” pojawiło się w publikacjach chińskich dopiero jako odpowiedź na tezy stawiane przez Huntingtona, to związane z nim koncepcje nie są nowe w myśli chińskiej. Tezą niniejszej książki jest twierdzenie, że Gu Hongming (1856–1928) był pierwszym myślicielem chińskim, który uważał, że nie tylko Chiny będą przyswajały sobie różne elementy cywilizacji zachodniej, zwłaszcza w zakresie nauki i techniki, ale także Zachód powinien przyjąć najwartościowsze elementy cywilizacji chińskiej. Dzięki temu, zgodnie z przewidywaniami Gu Hongminga, dojdzie do powstania nowej cywilizacji uniwersalnej. To zaś przyczyni się do wyeliminowania strukturalnych problemów Zachodu, których nie jest on w stanie rozwiązać samodzielnie.

Gu Hongming był ważnym myślicielem chińskim przełomu XIX i XX wieku. Jego pisane po angielsku książki, przekładane na różne języki, cieszyły się dużą popularnością w Europie, ale jego życie i twórczość są stosunkowo słabo zbadane. Przyczyna leży w wyjątkowości jego poglądów, które odbiegały od trendów intelektualnych w Chinach na przełomie XIX i XX wieku. Z ich powodu był lekceważony przez współczesnych mu uczonych chińskich mimo rozgłosu zdobytego w świecie zachodnim. Natomiast po dojściu do władzy Komunistycznej Partii Chin został uznany za skrajnego reakcjonistę politycznego. To zahamowało pogłębione badania jego dorobku intelektualnego w ChRL aż do lat 90. Wówczas to Huang Xingtao opublikował biografię Gu Hongminga², a następnie *Pisma zebrane*

*Gu Hongminga*³. Nie było to proste, ponieważ trzeba je było w większości tłumaczyć na chiński z języka angielskiego. Wydanie ich zaowocowało powstaniem kilku monografii naukowych i książek popularnonaukowych na jego temat, napisanych w języku chińskim⁴. Wśród nich najbardziej związane z tematyką przedstawianej rozprawy doktorskiej są prace Gao Lingyina i Gao Xinhua *Gu Hongming i kultura chińska*⁵ oraz Kong Qingmao *Biografia Gu Hongminga*⁶. W 2015 roku ukazała się *Księga pism Gu Hongminga*, w której opublikowano kilka jego tekstów pominiętych we wcześniej wydanym zbiorze pism⁷. Niemal jednocześnie w Chinach wydano książkę *Gu Hongming a nowoczesna kultura i myśl chińska*⁸. Znajduje się w niej bogata bibliografia i omówienie najważniejszych prac naukowych związanych z Gu Hongmingiem, napisanych przez badaczy chińskich. Brakuje w niej jednak, podobnie jak w innych wymienionych wyżej chińskich publikacjach, odniesienia do tekstów myśliciela, które nie zostały wydane w ramach wspomnianych *Pism zebranych Gu Hongminga*.

W naukowych publikacjach anglojęzycznych Gu Hongming jest prawie nieobecny. Pojawia się głównie w tekstach poświęconych zagadnieniu tożsamości chińskiej bądź chińskiej myśli konserwatywnej⁹. Najbardziej oryginalne są artykuły Lo Hui-mina w „East Asia History”, ponieważ autor cytował w nich odnalezione przez siebie teksty Gu Hongminga, które nie pojawiły się w żadnej innej publikacji naukowej¹⁰. Prócz wyżej wymienionych uwzględnione w niniejszej pracy anglojęzyczne artykuły naukowe związane z Gu Hongmingiem to: *Ku Hung-Ming an Early Chinese Reader of Milton*¹¹, *Gu Hongming as Cultural Amphibian. A Confucianist Universalist Critique of Modern Western Civilization*¹² oraz *Gu Hongming (1857–1928) and China's Defence Against Occident*¹³. Poza tym jedyną profesjonalną monografią naukową, dostępną w języku angielskim, jest praca doktorska Du Chunmeia *Gu Hongming and the Re-invention of Chinese Civilization. A Dissertation Presented to the Faculty of Princeton University in Candidacy for the Degree of Doctor of Philosophy. Recommended for Acceptance by the Department of East Asian Studies*¹⁴. W przeciwieństwie do przytaczanych powyżej monografii chińskich ma ona szerszą bazę źródłową niż *Pisma zebrane Gu Hongminga* wydane w 1996 roku.